

Н.Й. Черниш,
доктор соціологічних наук,
проф., зав. кафедри
історії та теорії соціології
Львівського національного університету імені
Івана Франка

ВСТУПНЕ СЛОВО РЕДАКТОРА

У науці, як і в житті, усе має порядок: на підготовленому ґрунті зароджується ідея, визрівають потужні внутрішні імпульси для її розвою, виникають сприятливі умови її існування, з'являється зовнішнє середовище, де ця ідея набуває своєї ідентичності в змаганні з іншими і, нарешті, інституційно оформляється. Так сталося і з ідеєю запровадження у Львівському національному університеті соціології як академічної науки. Для цього була певна основа у вигляді дослідницького осередку – соціологічної лабораторії, яка розпочала діяльність ще 1964 р. і проводила вивчення різноманітних аспектів навчального процесу у дозволених тоді для цього межах. Як її керівник з 1977 по 1988 рр., добре пам'ятаю, яке роздратування викликали у парткомі спроби з'ясувати думку студентів щодо навчально-виховного процесу або оцінювання ними роботи викладачів. У 1991 р. створено кафедру соціології на економічному факультеті, та, мабуть, пуповина, що з'єднувала тоді соціологію й економічну науку, виявилася замірною для виокремлення самостійного соціологічного наукового та академічного напрямку.

Символічним був початок ХХІ ст., коли в університеті з'явилася група молодих здібних науковців, які розпочинали діяльність у межах різноманітних соціогуманітарних наук, проте згодом усвідомили, що поле їхніх зацікавлень – це сучасне українське суспільство. Не випадковим було й згуртування цієї спільноти на історичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка, оскільки століття тому молодий тоді, але вже відомий український історик, професор цього університету Михайло Грушевський

почав розробляти свій історико-соціологічний метод. Його основна думка полягала у тому, що жодні сучасні процеси, явища і структури неможливо зрозуміти без опертя на дослідження їхніх історичних коренів та генези. Відтак з'явилася його праця “Початки громадянства. Генетична соціологія”, де вчений виклав головні принципи цього методу. Після поразки національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. М. Грушевський заснував в еміграції, у Відні, Український соціологічний інститут. Коли ж більшовицькій владі вдалося вмовити його повернутися на Україну, то перша ж промова, яку відомий український історик і громадсько-політичний діяч виголосив після повернення на батьківщину (березень 1924 р.), була присвячена його мрії – відкриттю на українських теренах Інституту соціології. На жаль, не судилося. Протягом довгих років українська соціологія могла плідно розвиватися тільки за межами країни.

Лише після проголошення незалежності України виникли умови для створення повноцінної науки про суспільство – соціології, що виразилося в її інституціоналізації як наукового, так і академічного напрямку. Однак декларація такого статусу в 1990-х ще не означала автоматичної появи на теренах країни науковців і викладачів, які б могли плідно розвивати цей напрям після десятиріч панування історичного матеріалізму як теоретичної бази соціології часів СРСР, а також позбавити соціологію ролі “служниці” марксизму-ленінізму. Мав минути час; мали з'явитися нові сили; мало відбутися їхнє ознайомлення з надбаннями світової соціології та науковим доробком вітчизняної соціологічної думки. У Львівському національному університеті ці молоді сили згуртувалися довкола кафедри етнології історичного факультету (більшість з них — випускники саме цього факультету і добре ознайомлені з ідеями М. Грушевського). Тут 2001 р. за енергійної підтримки декана доц. Р. Шуста відкрито спеціалізацію “Історія та теорія соціології” як реалізацію наукового заповіту М. Грушевського, а 2002 р. створено кафедру з такою ж назвою.

Спочатку нас було усього троє – я і двоє моїх молодших колег: В. Середа та В. Сусак; крім завідувача кафедри, усі співробітники були аспірантами. Нині на кафедрі працює 12 викладачів, навчається сім аспірантів і 140 студентів, а серед викладачів вісім осіб мають захищені дисертації. Щороку по нашій кафедрі відбувається захист кількох кандидатських дисертацій; затверджено теми трьох докторських дисертацій. Паралельно по кафедрі соціології економічного факультету відбулися захисти докторської дисертації Ю. Пачковського та низки кандидатських дисертацій; готує до захисту докторську дисертацію Н. Коваліско.

До формування соціологічного середовища спричинилося й створення та функціонування Центру розробки міждисциплінарних магістерських програм з соціології та культурології при університеті, частина випускників яких працює викладачами на двох зазначених кафедрах чи навчається в аспірантурі. Центр слугував інноваційним майданчиком, де зустрічалися і співпрацювали дослідники різних країн, формувалося нове покоління обізнаних з найліпшими українськими та західними стандартами вищої освіти викладачів, яким притаманний широкий світогляд та студентоцентричний підхід у викладанні.

З 2006 р. в університеті розпочав роботу Центр моніторингу, наукове керівництво яким забезпечує наша кафедра. У травні 2006 р. силами соціологів нашого університету проведено Перший львівський соціологічний форум, який зібрав понад 80 учасників і здобув статус міжнародного (у його роботі брали участь також вчені і дослідники з Польщі, Росії та США). Ми задекларували наміри проведення вже другого такого Форуму

у 2008 р. і прагнемо зробити його щорічним, широко залучаючи до участі не тільки соціологів Західної України, де симпозіумів такого гатунку наразі ще обмаль, а й з інших областей країни.

Як бачимо, соціологія у Львівському національному університеті імені Івана Франка не тільки звелася на ноги, а й набула своїх специфічних рис; дедалі чіткіше вимальовується її ідентичність, вона стає помітною у науковому середовищі, несхожою на інших. Мені вона бачиться академічною за духом і ґрунтовністю досліджень та викладання, з виразним європейським акцентом і водночас глибоко українською за ідейними засадами і спрямуванням. Звичайно, велика заслуга у такому стрімкому становленні львівської соціологічної школи належить ректорові університету, проф. І. Вакарчуку. Оформленню соціології у Львівському національному університеті сприяли проректор М. Зубрицька, а також проректори М. Лозинський та Б. Котур. Також треба подякувати тим провідним ученим Львівського національного університету імені Івана Франка, які протягом довшого часу співпрацювали з нами у творчих наукових командах і безпосередньо долучилися до становлення соціології в ньому; вони дали згоду бути представленими у редколегії Вісника.

Реалізація всіх перелічених вище задумів була б неможливою без вагомій допомоги українських соціологів з академічних та наукових центрів нашої країни. Ми вдячні передусім науковцям Інституту соціології НАН України, які не лише підтримували наші починання, а й активно залучали львівських соціологів до спільних міжнародних наукових досліджень, конференцій і публікацій. Працівники Інституту неодноразово долучалися до керівництва нашими аспірантами, а згодом – і до захистів ними дисертацій, виконували фахову експертизу наших наукових та методичних матеріалів.

Нині двоє найліпше фахово підготованих молодих викладачів кафедри (кандидати соціологічних наук, доценти В. Серета та О. Демків) є науковими співробітниками цього провідного інституту країни. Тому не дивно, що цей інститут так рясно представлений провідними науковцями у редколегії нашого Вісника.

Ми висловлюємо щирю подяку соціологам Харківського національного університету імені В. Каразіна та його ректорові, докторові соціологічних наук, проф. В. Бакірову, а також багатьом харківським соціологам за сприяння у наукових дослідженнях та в розвитку бакалаврських, магістерських і докторантських програм із соціології. Наше співробітництво розпочалося ще 1978 р. з виконання низки спільних проектів під проводом проф. О. Якуби і триває досі на засадах спеціальної програми в межах Угоди про співробітництво між нашими університетами. Завдяки підтримці та доброзичливим, але водночас критичним рецензіям харків'ян Вісник набуває виразності.

Не можна не згадати також багатьох провідних українських соціологів – як київських, так і з інших міст України, які підтримували, сприяли у наукових дослідженнях та виробленні методологічного і методичного забезпечення навчального процесу; це передусім вчені-соціологи Національного університету “Києво-Могилянська академія” та Київського національного університету імені Т. Шевченка, які також гідно представлені серед членів редакційної колегії Вісника разом з нашими колегами із Чернівців і Луганська.

Російські соціологи з провідних наукових центрів Москви, мабуть, уперше асоціювали Львів із соціологією на міжнародній конференції у лютому 2007 р., присвяченій пам'яті двох видатних учених – Н. Паніної та Ю. Левади. Саме на цій

конференції, до організації та проведення якої безпосередньо причетна доц. В. Серeda, а на ній також виступили викладачі кафедри, виявилось, що у соціологів обох країн є дуже багато спільного в розумінні та вивченні посткомуністичних суспільств. Упродовж 2007 р. окреслено можливі точки дотику у співпраці, яка, я вірю, не забариться.

Міцнішає співробітництво соціологів Львівського національного університету імені Івана Франка із західними колегами. Хронологічно першим соціологічним осередком у США, який допомагав нам звестися на ноги, був факультет соціології університету Мічиган, а також Центр російських і східноєвропейських студій цього університету. Саме за допомогою д-ра соціології, проф. М. Кеннеді та д-ра соціальної психології О. Маланчук ми почали проводити порівняльні соціологічні дослідження ідентичностей населення Львова і Донецька, підсумки якого будуть оприлюднені наприкінці 2007 р. видавництвом “Критика” як окреме число часопису “Україна модерна”. Цей університет представлений серед членів редколегії нашого Вісника д-ром О. Маланчук.

З початку 1990-х років розпочалася наша співпраця з соціологами та політологами університету Канзас (США). Оскільки між нашими університетами є угода про співробітництво і наукові обміни, то низка молодих перспективних соціологів кафедри історії та теорії соціології ЛНУ побували у місті Лоренс, де розташований цей університет, і пройшли відповідний вишкіл на факультеті соціології. Для нас університет Канзасу був цікавим партнером з двох причин: лише в цьому університеті готують магістрів з українських студій, а також саме тут ще 1891 р. відкрито першу в США кафедру соціології під керівництвом проф. Ф. У. Блекмора (F. W. Blackmar), згодом обраного дев’ятим за порядком президентом Американської соціологічної асоціації. Спільними зусиллями обох університетів у Львові в 2005–2006 рр. працювали міжнародні літні школи з соціології та політології за участю провідних науковців як лекторів та аспірантів і студентів Франкового університету як їхніх учасників. У редколегії Вісника соціологи університету Канзас представлені деканом соціологічного факультету проф. В. Стейплзом та проф. М. Наджафізадег.

Кілька років поспіль триває співробітництво з нашими польськими колегами, які працюють на теренах Шльонська (або Сілезії); їхні наукові інтереси зосереджені довкола студій ідентичності та пограниччя, що робить нас духовно спорідненими. Членом редколегії нашого Вісника є проф. габілітована К. Вудз, а доробки молодих польських соціологів представляє стаття докторанта П. Куласа.

Відтак настав час зробити наступний крок у реалізації ідеї, яка зародилася в нашому середовищі далекого 2000 р., а саме — започаткувати видання соціологічного Вісника Львівського національного університету імені Івана Франка. Ми почуваємося спроможними на видання такого гатунку щорічника, вкрай потрібного на західних землях країни, де розвиток соціології набуває сьогодні пришвидшених темпів. Ми ще й ще раз дякуємо нашим численним колегам за підтримку та моральну допомогу і закликаємо долучити усі свої сили, насагу і натхнення до праці в ім’я тієї академічної спільноти нового типу, про яку ми всі так давно мріяли.